ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 36, 2026, 3



UDK 009 Annales, Ser. hist. sociol., 36, 2026, 3, pp. 337-488, Koper 2026 ISSN1408-5348

UDK 009

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 36, 2026, 3

KOPER 2026

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 36, leto 2026, številka 3

UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:

Roderick Bailey (UK), Gorazd Bajc, Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Aleksandr Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Aleksej Kalc, Urška Lampe, Avgust Lešnik, John Jeffries Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Darja Mihelič, Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povolo (IT), Marijan Premović (MNE), Andrej Rahten, Žiga Oman, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjević, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

Glavni urednik/*Redattore capo/Editor in chief:* Darko Darovec

Odgovorni urednik/*Redattore responsabile/Responsible Editor:* Salvator Žitko

Uredniki/*Redattori/Editors:* Urška Lampe, Boštjan Udovič, Žiga Oman, Veronika Kos

Gostujoča urednica/*Editrice ospite/Guest Editor:* Katja Kobolt

Prevajalka/*Traduttrice/Translator:* Cecilia Furioso Cenci (it.)

Oblikovalec/*Progetto grafico/Graphic design:* Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/*Stampa/Print:* Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/*Editori/Published by:* Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*©

Sedež uredništva/*Sede della redazione/Address of Editorial Board:* SI-6000 Koper/*Capodistria,* Garibaldijeva/*Via Garibaldi 18*
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, ***internet:*** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 9. 2026.

Sofinancirajo/*Supporto finanziario/Financially supported by:* Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS)

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/*Tiratura/Circulation:* 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in*: Clarivate Analytics (USA): Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / *Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a* Creative Commons BY 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: https://zdjp.si.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: https://zdjp.si/it/.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website https://zdjp.si/en/.

OPEN ACCESS

ANNALES · Ser. hist. sociol. · 36 · 2026 · 3

Anali za istrske in mediteranske študije - Annali di Studi istriani e mediterranei - Annals for Istrian and Mediterranean Studies

UDK 009 Volume 36, Koper 2026, issue 3 ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

VSEBINA / *INDICE GENERALE / CONTENTS*

Katja Kobolt: The Third Space of Social Reproduction: The Work of Fiction and the Politicisation of Socialist Motherhood 337
Il terzo spazio della riproduzione sociale: Il lavoro della finzione e la politicizzazione della maternità socialista
Tretji prostor družbene reprodukcije: Delo fikcije in politizacija socialističnega materinstva

Jelena Lalatović: Third Space Between Early Socialist Utopia and Environmental Thought of the 1970s: Interpreting Play in the Novel *A Walk Through The Future* via Vygotsky and Caillois 355
Il terzo spazio tra l'utopia del primo socialismo e il pensiero ambientalista degli anni Settanta: interpretare il gioco nel romanzo per l'infanzia Una passeggiata attraverso il futuro *attraverso Vygotsky e Caillois*
Raziskovanje tretjega prostora: interpretacija igre v otroškem romanu Sprehod skozi prihodnost *skozi Vigotskega in Cailloisa*

Tijana Tropin: Urban Space and Third Places in Dragan Lukić's Poetry and Prose 365
Spazio urbano e terzi luoghi nella poesia e nella prosa di Dragan Lukić
Urbani in tretji prostori v poeziji in prozi Dragana Lukića

Dubravka Zima: The Evolution of Child *Flâneur:* Street Smart Kids and the City in Croatian 20th Century Children's Literature 377
L'evoluzione del bambino flâneur*: i bambini street smart e la città nella letteratura per l'infanzia croata del XX secolo*
Razvoj otroka flâneurja*: iznajdljivi otroci z ulice in mesto v hrvaški otroški književnosti 20. stoletja*

Janko Trupej: Slovenska recepcija romana *Koča strica Toma* 387
La ricezione del romanzo La capanna dello zio Tom *in Slovenia*
The Slovenian Reception of Uncle Tom's Cabin

Marija Jurić Pahor: Mladina proti pozabi: vzpostavljanje kulture spominjanja in dialoga med mladimi Slovenkami in Slovenci v Avstriji in Italiji 401
I giovani contro l'oblio: creare una cultura della memoria e del dialogo tra i giovani sloveni in Austria e in Italia
Youth against Oblivion: Building a Culture of Memory and Dialogue among Young Slovenes in Austria and Italy

Barbara Zagorc: Sociološke ovire v razvoju epistemologije urbanega 417
Ostacoli sociologici nello sviluppo dell'epistemologia dell'urbano
Sociological Obstacles in the Development of Urban Epistemology

Maša Filipovič Hrast, Tatjana Rakar, Urban Boljka & Jera Sernel: Changing Welfare Perceptions in Times of Climate Change: The Case of Slovenia 431
Percezioni sul welfare in un contesto di cambiamento climatico: il caso della Slovenia
Spremenjeni pogledi na blaginjo v času podnebnih sprememb: primer Slovenije

Ada Gruntar Jermol:
Exploratory Observations on Metaphorical Convergence in Media Discourse: English-influenced Metaphorical Expression Patterns in German and Slovenian 445
Osservazioni esplorative sulla convergenza metaforica nel discorso mediatico: modelli di espressione metaforica influenzati dall'inglese in tedesco e sloveno
Metaforična konvergenca v medijskem diskurzu: preliminarna opažanja o vplivu angleščine na vzorce metaforičnega izražanja v nemščini in slovenščini

Sonja Vaupot: Mediterranean Toponyms in Translation 459
Toponimi mediterranei in traduzione
Sredozemski toponimi v prevajanju

Blaž Ilc Vrečko: The Ideology of Technology and Its Development Meets the Polycrisis of Modern Capitalism 473
L'ideologia della tecnologia e del suo sviluppo incontra la policrisi del capitalismo moderno
Ideologija tehnologije in njenega razvoja i n polikriza sodobnega kapitalizma

Kazalo k slikam na ovitku 487
Indice delle foto di copertina 487
Index to images on the cover 487

received: 2025-06-12 DOI 10.19233/ASHS.2026.25

SOCIOLOŠKE OVIRE V RAZVOJU EPISTEMOLOGIJE URBANEGA

Barbara ZAGORC
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo,
Aškerčeva cesta 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: barbara.zagorc@fdv.uni-lj.si

IZVLEČEK

Razvoj epistemologije urbanega zajema dve vplivni paradigmi: zgodnjo urbano sociologijo čikaške šole v začetku prejšnjega stoletja v Združenih državah Amerike in novo urbano sociologijo v drugi polovici stoletja v Evropi. Prispevek obravnava prevladujoči paradigmi in pri tem izpostavi ključne epistemološke ovire, ki so jih oblikovale družbenozgodovinske okoliščine in so preprečevale paradigmatski preboj. Analiza osrednjih del pokaže, kako je nova urbana sociologija presegla številne omejitve zgodnjega obdobja. Obravnava aktualnih dinamik ob krizi poddiscipline razkrije fragmentirano znanstveno produkcijo, razvrščeno v tri usmeritve, ter nakaže osnovo za nadaljnji razvoj epistemoloških orodij za preučevanje urbanega.

Ključne besede: urbana sociologija, epistemologija urbanega, čikaška šola, nova urbana sociologija, epistemološke ovire

OSTACOLI SOCIOLOGICI NELLO SVILUPPO DELL'EPISTEMOLOGIA DELL'URBANO

SINTESI

Lo sviluppo dell'epistemologia dell'urbano comprende due paradigmi influenti: la sociologia urbana delle origini, sviluppata dalla Scuola di Chicago all'inizio del XX secolo negli Stati Uniti, e la nuova sociologia urbana, affermatasi nella seconda metà del secolo in Europa. Questo contributo analizza entrambi i paradigmi dominanti, mettendo in evidenza i principali ostacoli epistemologici, determinati dalle circostanze storico-sociali, che hanno impedito un cambiamento paradigmatico. L'analisi delle opere principali dimostra come la nuova sociologia urbana abbia superato i limiti del primo periodo. La discussione delle dinamiche attuali nel contesto della crisi della sottodisciplina svela una produzione scientifica frammentata in tre orientamenti e propone le basi per un futuro sviluppo di strumenti epistemiologici per lo studio dell'urbano.

Parole chiave: sociologia urbana, epistemologia dell'urbano, Scuola di Chicago, nuova sociologia urbana, ostacoli epistemologici

UVOD: VEDNOST O URBANEM SKOZI PREMAGOVANJE OVIR[1]

Sociološko zanimanje za mesta je spodbudil niz procesov, ki so se od 18. stoletja naprej odvijali najprej v Evropi in kasneje tudi v ZDA (Združenih državah Amerike). Ključni med njimi so bili priseljevanje prebivalstva v mesta, industrializacija in z njo povezani razvoj mest, pa tudi spremljajoče hitre družbene spremembe. Z razmerjem med temi procesi in širšo družbeno ureditvijo so se sprva ukvarjali predvsem (socialni) filozofi, kasneje pa tudi zgodnji sociologi (Flanagan, 1993, 14–16). Engels (1969) je leta 1845 izdal delo *Položaj delavskega razreda v Angliji: po lastnem opazovanju in avtentičnih virih*, v katerem je natančno opisal prostorsko segregacijo v mestih, nečloveške bivalne pogoje in posledice industrijskega kapitalizma za mestno delavsko prebivalstvo. Tönnies (1999) je v leta 1887 izdanem delu *Skupnost in družba: temeljni pojmi čiste sociologije* pisal o družbeni spremembi, ki jo je razumel kot prehod od skupnosti, utemeljeni na tesnih, osebnih in dolgotrajnih družbenih vezeh v manjšem obsegu, k družbi, utemeljeni na ohlapnih, neosebnih družbenih vezeh v večjem obsegu. Durkheim (2013) pa je v letu 1893 prvič izdani *Delitvi dela v družbi* v kontekstu družbenih sprememb obravnaval prehod od mehanske solidarnosti, ki označuje mehanske sorodstvene vezi in povezanost znotraj manjših skupnosti, solidarnosti na osnovi podobnosti, k organski solidarnosti, ki je značilna za industrijsko družbo in ustvarja organske vezi, ki izhajajo iz naraščajoče družbene diferenciacije, do katere pride z delitvijo dela, torej k pogodbeni solidarnosti. Poleg navedenih je treba omeniti še Simmla (2000), ki je v svojih delih, kot je esej iz leta 1903 z naslovom *Velemesta in mentalitete*, preučeval, kako prehod v mestno življenje spremeni individualno mentaliteto od utemeljene na duševnosti in čustvenih odnosih do utemeljene na razumu ter prilagajanju. Navedeni avtorji so pomembni za urbano sociologijo, ki pa v tistem času še ni imela mesta na akademiji, torej še ni bila institucionalno priznana.

20. stoletje je zaznamovalo oblikovanje dveh vidnejših paradigm urbanega, ki sta neposredno povezani z vzpostavitvijo in razvojem urbane sociologije na akademski ravni. Začetek urbane sociologije se tako navadno umešča v zgodnje 20. stoletje na ameriška tla, in sicer pretežno pod delovanje t. i. čikaške šole (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 58–69). Ta šola je prevladovala vse do 60-ih let, ko je prišlo do paradigmatskega obrata z oblikovanjem t. i. nove urbane sociologije predvsem na evropskih tleh (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 80–82, 86–88). Za slednjo je sicer značilna večja teoretska raznolikost, pa vseeno obstaja jedrni niz idej, premis, vprašanj, ki so artikulirani v paradigmi, ki si stoji v nasprotju s čikaško šolo (Gottdiener & Feagin, 1988, 171), kar za kasnejše obravnave urbanega ne velja. Še več, aktualni teoretski prispevki urbane sociologije pogosto vključujejo izraze, kot je kriza v urbani sociologiji (Walton, 1993; Zukin, 1980).

Pogled na zgodovino epistemologije urbanega pokaže, da se ta razvija in v razvoju premaguje razne ovire. Če sledimo Bachelardu (2012, 13–20), razvoj mišljenja in s tem spoznavanja ne poteka brez epistemoloških ovir, kot denimo očitnih in neproblematiziranih prepričanj, ki nastopijo v mišljenju in vodijo v zmote. Odpravljanje zmot je namreč del procesa znanstvenega spoznavanja. Na tej osnovi lahko predvidevamo, da vsaka paradigma in teorija odražata družbenozgodovinske razmere in odnose, ki obenem pripomorejo k oblikovanju epistemoloških ovir, te pa nadaljnji razvoj ovirajo ali ga preprečujejo. Zapisano z Bourdieujem (2003, 143), sociologi niso nevtralni opazovalci družbenega sveta, torej tudi urbanega sveta, ampak v družbenem polju zavzemajo pozicijo. Zato je pri sociologiji tako zelo pomembna ravno »sociološka analiza proizvodnje proizvajalca«. Pojasnjevanje ovir v kontekstu umeščenosti v prostor in čas tako pripomore ne le k večjemu razumevanju pojavnosti izpostavljenih paradigm, ampak potencialno tudi oz. predvsem k potrebnemu – kot bomo videli proti koncu prispevka – premiku v razvoju novih teoretskih in metodoloških orodij sodobne urbane sociologije.

Namen pričujočega prispevka je podrobneje raziskati epistemologijo urbanega, ki je povezana z nastankom in razvojem urbane sociologije predvsem v ZDA in Evropi. Cilj je poiskati in razumeti epistemološke ovire, ki so momentalno onemogočale nadaljnji razvoj urbane sociologije oz. v tej smeri še vedno delujejo. V tem okviru smo si zastavili dve raziskovalni vprašanji in z odgovoroma nanju doprinašamo k sociologiji. Prvič, zanima nas, s katerimi ključnimi ovirami se je soočala oz. se sooča posamezna urbana paradigma, in drugič, kako različne družbenozgodovinske razmere vzpostavljajo oz. razvijajo urbane paradigme in teorije ter obenem doprinašajo k izoblikovanju ovir ali premoščanju ovir svoje predhodnice.

Za doseganje raziskovalnih ugotovitev bomo pozorno analizirali dela značilnih predstavnikov ter predstavnic urbane sociologije. Z analizo posameznih del bomo prišli do ključnih epistemoloških ovir, ki so onemogočale paradigmatski preboj in so del vsake paradigme. Obenem bomo preučili družbenozgodovinske okoliščine nastanka in razvoja teh vidnejših paradigm ter njihovih ovir, ki so predstavljale podlago za uspeh prevladujoče paradigme, ki je

1 Avtorica se zahvaljuje izr. prof. dr. Primožu Krašovcu za branje prvega osnutka članka ter za vsebinske komentarje. Zahvaljuje se tudi anonimnima recenzentoma za konstruktivne pripombe, ki so prispevale k izboljšanju besedila. Za morebitne preostale napake in pomanjkljivosti je odgovorna izključno avtorica.

sledila predhodni. Nazadnje bomo polje urbane sociologije še aktualizirali in si pri tem prizadevali priti do boljšega razumevanja omejitev sodobnih urbanih teorij v sociologiji in njenih potencialnih priložnosti v prihodnosti.

Pridobljene ugotovitve bodo pomembne za presvežitev obstoječe vednosti o epistemologiji urbanega, ki je povezana z razvojem urbane sociologije, saj z novim pogledom, torej s perspektivo epistemoloških ovir in refleksivne sociološke prakse, prispevajo k novemu pogledu na raziskovanje urbanega. Prav tako izzivajo aktualno vednost na način, da omogočajo bolj strukturiran pogled na razvoj sodobnih urbanih teorij in zgoščajo ugotovitve o tem, katere premike je pomembno ubrati za nadaljnji razvoj epistemologije urbanega.

ČIKAŠKA ŠOLA IN VZPOSTAVITEV URBANE SOCIOLOGIJE

Začetek preučevanja urbanega se v sociologiji navadno umešča pod delovanje čikaške šole. Prvi oddelek za sociologijo v ZDA je leta 1892 ustanovil Albion W. Small na Univerzi v Čikagu, Robert E. Park, pomemben predstavnik šole, pa se je oddelku pridružil leta 1914. Oba sta v času, ko sta bila še podiplomska študenta, obiskala Nemčijo, kjer sta poslušala Simmlova predavanja, ki je videl mesto predvsem s kulturnega vidika in pisal o tem, kako je življenje v mestih spremenilo, kako razmišljamo in delujemo, ter o interakcijah znotraj mestnega prostora. To interakcionistično perspektivo sta Small in Park ob vrnitvi v ZDA prenesla na sociološki oddelek Univerze v Čikagu in jo tam prilagodila v sklopu svojega ukvarjanja z družbeno organizacijo v mestih, kar je imelo vpliv tudi na poznejše predstavnike čikaške šole, ter tako ustanovila urbano sociologijo (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 49–52).

Prispevki čikaške šole urbane sociologije so produkt specifičnih družbenozgodovinskih okoliščinih iz začetka 20. stoletja. V tem obdobju so se v ZDA, zlasti v Čikagu, začele intenzivne družbene spremembe, povezane z industrializacijo, migracijami in urbanizacijo. Med letoma 1880 in 1930 je Čikago doživel pospešeno rast, ki je preoblikovala mestno življenje, družbeno strukturo in prostorsko organizacijo (Bulmer, 1984, 12–13). V tem času je čikaška šola razvila prvi institucionalni pristop urbane sociologije, kjer je bil pomemben predvsem okvir družbene ekologije (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 72). Na temelju takratnih vplivov darvinističnih teorij o boju za preživetje, ki so ponujale osrednji motiv za razumevanje mesta kot ekološkega sistema, kjer so družbene skupine tekmovale za preživetje in prilagoditev na urbano okolje (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 60–61), so predstavniki skušali razumeti mesto kot organizem, ki se širi in razvija po zakonitostih naravnega izbora in ekološkega nasledstva, pri čemer so pogosto v družboslovje prenesli pojme iz naravoslovja.

Park (1915, 578) v temeljnem prispevku urbane sociologije iz leta 1915 *Mesto: predlogi za preučevanje človeškega vedenja v mestnem okolju* navede, da je mesto »zakoreninjeno v navadah in običajih ljudi, ki ga naselijo«. Mestni načrti določajo gradnjo in ureditev urbanih predelov ter s tem v nekem obsegu omejujejo prostor, a v okviru teh omejitev »se neizogibni procesi človeške narave nadaljujejo in dajejo tem regijam in zgradbam značaj, ki ga je težje nadzorovati« (Park, 1915, 579). Tako si urbano prebivalstvo na podlagi svojih preferenc, interesov, želja in okusov izbere, v katerih predelih in kako bo živelo, s čimer se v mestu samorazporedi (Park, 1915, 579). S priseljevanjem v velika mesta – kar so v začetku 20. stoletja v Čikagu opazovali predstavniki čikaške šole urbane sociologije (Gottdiener & Hutchinson 2011, 99–100) – pride do stika različnih kultur, kar pomembno vpliva na družbene odnose, ki so bili do tedaj vajeni delovanja znotraj manjših skupnosti, pri katerih sta obstajala večje medsebojno poznavanje in trajnost vezi (Park, 1915, 607–608). Po razumevanju Parka se posamezne predele mesta poseljuje po logiki, ki izhaja iz narave individuuma, kar je razlog za segregacijo v mestih, da torej mesto postane »mozaik manjših svetov, ki se dotikajo, a ne prepletajo« (Park, 1915, 608). V ločenih mestnih predelih ima vsak predel svoje značilnosti, ki se v povezovanju z drugimi iz istega predela na podlagi dajanja moralne podpore le še utrjujejo. Ta logika razumevanja mesta privede do videnja mesta kot odličnega laboratorija ali klinike za preučevanje človeške narave ter družbenih procesov (Park, 1915, 610–612).

Park je leta 1925 skupaj z Ernestom W. Burgessom izdal delo *Mesto*, v katerem se skozi razne prispevke predstavi model urbane rasti, ki je utemeljen na biološko izpeljanih načelih in preveden v urbano družbeno okolje (cf. Park & Burgess, 1967). E. W. Burgess (1967) v enem prispevku znotraj tega dela piše o tem, da je treba gledati na širitev mesta kot na proces (Burgess, 1967, 48). Za olajšano razumevanje mest uvede serijo koncentričnih krogov, s katerimi v posameznem mestu označi napredne predele urbane širitve in območja, ki se ne širijo. Črpa iz ekologije rastlin in uporabi izraz nasledstva ter z njim opiše težnjo predela, da se širi z invazijo v drug, sosednji predel znotraj mesta (Burgess, 1967, 50). Proces širitve mestnih predelov pa spreminja družbeno organizacijo: če družbena organizacija in dezorganizacija predstavljata procese metabolizma v telesu, je urbana rast rezultat organizacije in dezorganizacije (Burgess, 1967, 53). Ko pišemo o tem, da mesto raste, in raste zaradi pritiska prebivalstva, sta torej na delu organizacija in dezorganizacija v vzajemnem odnosu, pri čemer dezorganizacija ni nekaj patološkega, temveč gre za reorganizacijo odnosov in ravnanj, ki lahko naredi prilagoditev urbanemu okolju bolj učinkovito (Burgess, 1967, 53–54). Skladno s pisanjem Burgessa različne družbene skupine, ki se

razvrstijo v posamezne predele mest, mesto označijo in te značilnosti potem spodbujajo razvoj v enih predelih in omejujejo v drugih (Burgess, 1967, 56–57). Mobilnost pomeni spremembo in hkrati spodbuja odziv osebe na okolje, kar – podobno kot pri fizičnih organizmih – omogoča rast. Ta odziv je zdrav, če je usklajen s celotno osebnostjo, patološki pa, če je od nje razcepljen (Burgess, 1967, 58–59). Območja demoralizacije nastajajo v urbanih okoljih z večjo mobilnostjo, kjer se primarni nadzor družbenih vezi poruši (Burgess, 1967, 59).

Še en pomemben predstavnik čikaške šole Roderick D. McKenzie (1967a, 63–64) je družbeno ekologijo opredelil kot študij prostorskih in časovnih odnosov med ljudmi, ki nastanejo s konkurenco in selekcijo ter so vseskozi v procesu spreminjanja. Tudi ta pisec v svoji razpravi uporablja analogijo ekologije rastlin, ki v raziskovanju rastlin obravnava vplive boja za prostor, hrano in svetlobo, ter trdi, da podobni procesi potekajo tudi pri oblikovanju velikosti in organiziranju človeških skupnosti. V sklopu primerjave rastlinskih in živalskih organizmov McKenzie izpostavi, da imajo živalski organizmi, kamor šteje tudi ljudi, zmožnost gibanja – torej lahko sami izberejo svoj življenjski prostor –, medtem ko rastline tega nimajo. Človeški organizmi pa imajo še dodatno zmožnost ustvarjalnosti, s pomočjo katere okolje prilagodijo svojim potrebam, kar omogoča, da lahko izberejo in nadzorujejo pogoje svojega življenjskega prostora (McKenzie, 1967a, 64–65). Temeljni dejavnik sprememb prostorskih vzorcev v urbani družbi pa so tehnološke spremembe ter inovacije. McKenzie (1967b, 69–71, 81–83) v knjigi *Metropolitanska skupnost* obravnava razvoj urbanih predelov skozi perspektivo tehnoloških sprememb, zlasti na področju prevoza in komunikacije, ki so spreminjale oblike družbene organizacije in vplivale na prostorsko širitev mest.

Obravnava ključnih predstavnikov urbane sociologije čikaške šole ne more iti mimo Luisa Wirtha. Njegova življenjska pot se je začela v Nemčiji, kjer ga je – ravno tako kot tudi že omenjena Small in Park – navdušil Simmel, nato pa je po preselitvi v ZDA postal član sociološkega oddelka na Univerzi v Čikagu (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 56). Wirtha (1938) je v raziskovanju zanimalo, kako mesto producira »urbani način življenja«. Urbano kulturo razume kot odvisno spremenljivko, na katero vplivajo trije pomembni dejavniki, in to so velikost, gostota in heterogenost. Na urbanost kot način življenja torej gleda kot na produkt velikega števila prebivalstva, za katero so značilni manko osebnih vezi, anonimnost in prehodnost odnosov, gostote prebivalstva, ki zajema kompleksen vzorec segregacije, in heterogenosti prebivalstva, ki deluje razdiralno za toge družbene strukture in nestabilno (Wirth, 1938, 9–10). Skladno z navedenim je na osnovi teh treh spremenljivk mogoče določiti značilnosti urbanega življenja in jih primerjati med mesti različnih velikosti ter tipov (Wirth, 1938, 18). Podobno kot predhodno obravnavani misleci vidi izjemen potencial ravno v tehnoloških spremembah, ki bodo transformirale mesto in pripomogle k razvoju urbanega okolja (Wirth, 1938, 24).

Obravnava del urbane sociologije iz prve polovice 20. stoletja pokaže, da je zgodnja urbana sociologija čikaške šole, ki je institucionalno gledano prva urbana sociologija, v svojo obravnavo urbanega uvedla interakcionistično perspektivo, pri tem pa trčila na ovire, ki so omejevale celovito in neobremenjeno razumevanje urbanih procesov. Prvič, ker je zanemarila vpliv družbene strukture, načina produkcije in vloge države pri tem, je poenostavila kompleksnost urbane realnosti in razvoja (Gottdiener & Hutchinson, 2011, 65; Zukin, 1980, 576–577). Z osredotočanjem na mikro nivo je bila denimo segregacija v mestih razumljena v luči individualnih odločitev, ne pa družbenih neenakosti. Drugič, v urbanih procesih, to je predvsem urbanosti, ki pomeni enotnost urbanega védenja in prepričanj, in urbanizacije, ki pomeni gibanje ljudi in dejavnosti ter prostorskih oblik v procesu, je našla univerzalne značilnosti sprememb, ki se razumejo kot nekaj naravnega in neizogibnega (Zukin, 1980, 575–576), pri čemer je izpustila kaotičnost in manjšo predvidljivost procesov, kar je še ena epistemološka ovira, ki je zgodnji urbani sociologiji onemogočala premik naprej. Tretjič, v duhu časa je z izposojo izrazov iz biologije mesto videla kot organizem in načela iz biologije (npr. konkurenca, selekcija, nasledstvo) prenašala v urbani prostor. Kot navedeta Gottdiener & Hutchinson (2011, 60–61), taka perspektiva privede do razumevanja urbanega življenja kot procesa prilagajanja družbenih skupin urbanemu okolju. Priselitve v mesta razdrejo osebne vezi in spodbujajo prilagoditev: bolj prilagojeni so bolj uspešni in manj prilagojeni so manj uspešni, kar lahko v nadaljevanju privede do dezorganiziranosti in nastanka patologij. Po takem razumevanju pa se zanemari druge makro dejavnike, ki oblikujejo urbani prostor. Četrtič, osredotočanje na kvantitativne dejavnike pri opredeljevanju urbanega, kot so velikost, gostota in heterogenost mest, zanemari kvalitativne dejavnike, kot so družbena razmerja in neenakosti, kar omogoča le delno razumevanje urbanih pojavov. Petič, urbana sociologija čikaške šole s poudarjanjem individualnih preferenc zmanjšuje pomen prostora, saj se prostorski odnosi obravnavajo kot posledica družbenih procesov, ne pa kot samostojen dejavnik, kar omejuje razumevanje, kako prostor oblikuje družbene odnose (cf. Hillier, 2008, 221–224). Čikaška šola je torej oblikovala pomemben in vpliven teoretski okvir zgodnje urbane sociologije, a zaradi epistemoloških ovir, ki so bile značilne za njen čas, ni uspela prepoznati kompleksnosti in celostne dinamike urbanih struktur, kar je omejevalo njen razvoj.

PRELOM Z NOVO URBANO SOCIOLOGIJO

Za pozna šestdeseta leta 20. stoletja je značilna družbena kriza, ki se je izražala skozi nemire in politično mobilizacijo prebivalstva v navezavi na različne družbene neenakosti, ki so bile do tedaj nenaslovljene, kot so npr. razred, spol in rasa. V kriznem obdobju se paradigma družbene organizacije, ki je bila uporabna v obdobju migracij in prilagoditev v mestih ter urbane rasti in segregacije, ni dobro izkazala, saj ni bila sposobna odgovoriti na vprašanja naraščajočih in zaostrujočih se problemov v družbi (Walton, 1993, 301–302), s čimer je vodila v »skoraj popolno intelektualno paralizo« (Zukin, 1980, 577).

Nastali problemi so privedli do tega, da so državni uradi npr. v Franciji povečevali sredstva za urbane študije, pri tem pa so bile v ospredju teme, kot so urbana prenova, delovanje kazenskopravnega sistema in socialna varnost (Zukin, 1980, 577). Naraščajoči nemiri na ulicah, ki so se interpretirali kot »urbane motnje«, so tako k raziskovanju pritegnili različne družboslovne znanosti. Tako sami dogodki kot zagotovljena finančna podpora sta zagnala kritično ukvarjanje z urbanim, pri čemer je bilo še posebej močno apliciranje historičnega materializma v urbano sociologijo (Pickvance, 1976, 1–2). V razpršitvi polja ukvarjanj z urbanim se je obenem pojavila težnja k uskladitvi. Urbano sociologijo so z določitvijo temeljnih konceptov poskušali dvigniti na raven znanstvenega prizadevanja, pri tem pa so se opirali na Marxa in s tem naredili prostor za političnoekonomske uvide, ki jih do takrat ni bilo na vidiku (Zukin, 1980, 578–579). Nastala je »nova urbana sociologija«, kar je izraz, ki ga je po presoji Johna Waltona (1993, 302) leta 1980 prvič uporabila Sharon Zukin (1980) in s tem poimenovala prelom v urbani sociologiji. Ta še posebej jasno označuje začetek ukvarjanja s tem, kako mesta krepijo, posredujejo in artikulirajo protislovja produkcijskih načinov, še posebej kapitalističnega produkcijskega načina (Zukin, 1980, 583).

Kot navaja Walton (1993, 302), je leta 1968 Manuel Castells v Franciji objavil članek, v katerem se že v provokativno zastavljenem naslovu vpraša, ali sploh obstaja urbana sociologija. Ta članek je dosegel bralstvo v omejenem obsegu, vse dokler se ni pisec preselil v ZDA, kjer je opravljal delo profesorja na Univerzi v Wisconsinu, in ni s pomočjo Pickvanca (1976) v Združenem kraljestvu izdal angleškega prevoda članka, in sicer v delu *Urbana sociologija: kritični eseji*. Castells (1976a; 1976b) si v dveh prispevkih znotraj tega dela prizadeva izpostaviti in obravnavati probleme dotedanje urbane sociologije in z usmerjanjem pozornosti na opredelitev objekta analize vzpostaviti znanstveni status urbane sociologije. V svoji obravnavi začne z razmislekom, da so redke discipline odvisne od partikularne teoretske šole, kot je bila do tedaj urbana sociologija dominirana s strani čikaške šole (Castells, 1976a, 36). Pravi, da »urbana sociologija je ideologija« in si nadalje prizadeva opredeliti njeno družbeno funkcijo (Castells, 1976b, 60).

Castells je kritičen do pojma urbanosti, osrednjega v pristopih čikaške šole (Walton, 1993, 304). Urbanost kot sistem vrednot kapitalistične družbe in modernosti je partikularen kulturni tip, za katerega se predpostavlja, da ga bodo posvojile vse družbe v razvoju, zato ne more biti teoretski objekt znanstvene discipline. Prav v tem prepoznava ideološkost urbane sociologije – urbanost ni koncept, saj ideološko pripoveduje o človeški zgodovini (Castells, 1976b, 68–70). Zato predlaga opustitev pojmov, kot sta urbano vedênje in urbana stališča, saj implicitno temeljijo na ločevanju med urbanim in ruralnim (Castells, 1976a, 54), kar pa je zavajajoče, saj z urbanizacijo urbana sociologija izgubi predmet in postane splošna sociologija (Castells, 1976a, 56). Castells nadalje kritizira obravnavo urbanizacije in organizacije prostora, ki ju vidi kot historična procesa. Organizacija urbanega prostora nima lastnega teoretskega objekta, saj vključuje odnose, ki so del širšega družbenega sistema. Tako je urbana stratifikacija zgolj del splošne družbene stratifikacije in ne zahteva posebnih teoretskih orodij (Castells, 1976b, 71). Urbana sociologija po Castellsu nima ne posebnega teoretskega ne realnega objekta: urbano kot »način življenja« ne more biti osnova razlikovanja od ruralnega in s tem ne samostojna poddisciplina (Castells, 1976b, 73–74).

Castells poudari, da mora teoretska opredelitev področja nastopiti pred konkretnim raziskovanjem, saj v nasprotnem primeru veda nima znanstvene vrednosti. Nedoločenost teoretskega predmeta namreč vpliva na nedoločenost znanstvene vloge urbane sociologije, kar je v nasprotju z avtorjevimi prizadevanji. Na drugi strani pa trdi, da je bila do sedaj politična vloga sociologije precej jasna in enotna, in sicer v načrtovanju mehanizmov prilagajanja, regulacije in razreševanja nasprotij, in točno v tem prepozna njeno ideološko funkcijo (Castells, 1976b, 83). Pristop torej v nasprotju s pristopom čikaške šole izrazito poudarja družbeno strukturo, ki oblikuje mesta, ne obravnava pa, kako posamezniki oz. posameznice in skupnosti oblikujejo mesta, ter kaj se dogaja na ravni mikro družbenih interakcij.

Po prelomu je pomembno vlogo pri teoretiziranju urbanega imel tudi Henri Lefebvre. Ta v svojem delu *Produkcija prostora* (Lefebvre, 2013, 47) opredeli prostor kot družbeni produkt, s čimer naredi odmik od pojmovanja urbanega prostora s strani čikaške šole, ki je dala v ospredje enotno in univerzalno formo. Produkcijo prostora vidi kot proces (Lefebvre, 2013, 55), kar spremeni fokus analize urbanega

od analize stvari v prostoru k potekajoči produkciji prostora (Lefebvre, 2013, 58). Z odpiranjem tega pogleda pa ne moremo mimo zanimanja za zgodovino prostora, njegovih form in reprezentacij (Lefebvre, 2013, 69). Zaradi procesualne narave prostora se v analizi ne moremo ukvarjati zgolj s posebnim momentom urbanega, temveč vedno tudi s širšimi aspekti načinov (re)produkcije, ki so značilni za posamezne družbe (Lefebvre, 2013, 71).

Temu ustrezno vsaka družba producira svoj prostor, v katerem se prepletajo odnosi produkcije in reprodukcije (Lefebvre, 2013, 52–53). Kapitalistični produkcijski način proizvede abstraktni prostor, to je prostor, ki teži k homogenosti in odpravljanju medsebojnih razlik (Lefebvre, 2013, 72–76). Abstraktni prostor je tudi instrumentalen, kar pomeni, da je manipuliran z avtoritetami, okolje katerih je, in podprt z nekritično vednostjo. Prebivalstvo pa uporablja prostor kot prostor za življenje. Lefebvre se sprašuje, zakaj se ljudje ne uprejo manipulacijam prostora in se pustijo biti vodeni na načine, ki jim ne izboljšajo življenja v mestih (Lefebvre, 2013, 74–75). Obenem trdi, da bo abstraktni prostor porodil diferencialni prostor, ki – za razliko od abstraktnega prostora – poudarja ravno razlike (Lefebvre, 2013, 76).

S tem pridemo do izraza, ki ga je Lefebvre popularizira že v naslovu enega svojih osrednjih del – pravica do mesta (Marcuse, 2009, 189), ki pomeni prenovljeno pravico do urbanega življenja. Lefebvre je analiziral učinke kapitalističnega načina produkcije na urbano okolje ter družbene interakcije razumel skozi to perspektivo (Lefebvre, 2000, 66). Še več, urbano načrtovanje je videl kot ideologijo, ki preoblikuje družbene probleme v prostorska vprašanja (Lefebvre, 2000, 98–99). Rešitev je videl v tem, da delavski razred z družbeno in politično aktivnostjo prevzame nadzor nad načrtovanjem in prispeva k uresničitvi urbane družbe (Lefebvre, 2000, 179–180). Kritična urbana teorija, zavezana pravici do mesta, od takrat naprej želi podpreti kritično urbano prakso s prepoznavanjem virov prikrajšanosti, oblikovanjem predlogov in njihovim političnim uveljavljanjem – skladno z geslom »Izpostavi, predlagaj, politiziraj« (Marcuse, 2009, 194–196). Spodbude prebivalstva k intervencijam kot pomemben element produkcije prostora že kažejo na to, da se delo lahko bere kot neke vrste manifest.

Upoštevati je treba tudi Johna R. Logana & Harveya L. Molotcha (1987), ki sta v delu *Urbane usode: politična ekonomija prostora* obravnavala, kako oblast, politična organizacija in ekonomske sile (pre)oblikujejo urbane prostore, s čimer sta dala velik poudarek družbeni strukturi. Mesta sta analizirala kot stroje rasti, ki v prizadevanju za menjalno vrednost in rast delujejo kot podjetja (Logan & Molotch, 1987, 50–52) ter – čeprav poudarjajo prednosti za celotno prebivalstvo – zanemarjajo družbene učinke v obliki nenakomerno porazdeljenih negativnih posledic, ki jih povzroča rast (Logan & Molotch, 1987, 85, 94–95).

Urbana paradigma, kot jo predstavijo dela nove urbane sociologije, pomeni prelom z dotedanjo paradigmo. Ta je presegla nekatere ovire zgodnje urbane sociologije, a obenem vzpostavila nove. Prvič, nova urbana sociologija se osredotoča na vpetost prostora zlasti v kapitalistični produkcijski sistem, kar ji omogoča boljše razumevanje določenih družbenih struktur, ki jih je predhodnica zanemarila. Vendar pa nekaterih drugih kompleksnosti urbanega življenja, kot so etničnost in spol, ter delovanja individuumov ne obravnava v zadostni meri (Walton, 1993, 318). Drugič, dotedanjo urbano sociologijo označi za ideološko, saj ta urbanih vprašanj ne obravnava kot historično specifičnih. Poskuša dvigniti nivo znanstvenosti urbane sociologije, a kljub poskusom opredeljevanja svojega predmeta ni prišla do zaključka o tem, kaj točno je predmet te poddiscipline. Tretjič, za razliko od prejšnjih pristopov nova urbana sociologija politizira prostor, kar ji podeli politične implikacije. Spreminjanje urbanega je povezano z oblikovanjem novega akterja sprememb – prebivalstvom mest, kar lahko povežemo z vzporednimi in prepletajočimi se spremembami v urbanem načrtovanju, ki je v tistem času vse bolj postavljalo v ospredje pomen stališč prebivalstva (cf. Hall, 2014, 400; Taylor, 1998, 161–162). Nova urbana sociologija pogosto vidi razredni boj na mestih, kjer so drugi interesi pomembnejši, tako lahko vidi družbene skupine kot protikapitalistične upornike in upornice v urbanem raju (Zukin, 1980, 598). Četrtič, čeprav se je v času nove urbane sociologije vse več disciplin pričelo ukvarjati z urbanim, tej poddisciplini ne moremo pripisati interdisciplinarnosti. Morda je to posledica njenega prizadevanja, da bi postala bolj znanstvena, četudi bi ji interdisciplinarni pristop potencialno omogočil celovitejše razumevanje urbanih problemov. Petič, nova urbana sociologija še vedno marginalizira vlogo prostora (Hillier, 2008, 221–224; Mlinar, 1990, 9), vendar v tem primeru zaradi poudarjanja družbenih struktur. To pomeni, da pogosto ne nameni dovolj pozornosti fizični zasnovi mest in vplivu, ki ga ima ta na družbene procese. Ali je novo urbano sociologijo že nasledila nova paradigma, ki bi premostila izpostavljene ovire, pa bomo razdelali v nadaljevanju.

KRIZA SODOBNE URBANE SOCIOLOGIJE

Nova urbana sociologija je bila vplivna vse do začetka 80-ih let 20. stoletja, nato pa se ni razvila nova prevladujoča paradigma. Področje urbane sociologije se je postopoma razpršilo in pri tem izgubilo enoten teoretski okvir. Eden od razlogov

so naraščajoči družbeni izzivi, kot so globalizacija, digitalizacija in podnebne spremembe, ki zahtevajo nove epistemološke pristope, ki segajo prek okvira zgodnje in nove urbane sociologije. Te izzive prepoznamo tudi v aktualnih mednarodnih razvojnih strategijah, denimo v *Agendi 2030 za trajnostni razvoj* Združenih narodov (2015, 14) in *Urbani agendi za EU*, sprejeti z Amsterdamskim paktom (Evropska komisija, 2016). Mednarodno, evropsko in tudi državno financiranje slednje podpira s sredstvi za reševanje konkretnih problemov v mestih in izvajanjem predvsem aplikativnih raziskav. Vzporedno z omenjenimi družbenimi izzivi se je v zadnjih desetletjih okrepila tudi tekmovalnost med disciplinami, ki preučujejo urbano. Tehnološke in naravoslovne vede – zlasti računalništvo, geoinformatika in inženirstvo – urbano obravnavajo kot problem optimizacije, pri čemer pogosto prezrejo družbenost procesov, na katere opozarja sociologija. Navedeno ustvarja epistemološke napetosti in prispeva k temu, da druge discipline prevzemajo del raziskovalnega prostora urbane sociologije (May et al., 2005, 345–347).

V tem kontekstu današnja urbana sociologija vključuje številne teoretske, empirične in aplikativne pristope, ki se osredotočajo na različne vidike urbanega življenja in pri tem uporabljajo različne metode. Ta raznolikost se v zadnjih desetletjih kaže v treh glavnih usmeritvah: prva snuje nova pojmovanja mest, druga nadalje razvija novo urbano sociologijo kot kritično urbano sociologijo, tretja pa presega dosedanje okvire z redefiniranjem polja urbane sociologije ali prehodom na nova raziskovalna polja.

Nova pojmovanja mest

Castells (2002, 11), ki smo ga v prejšnjem poglavju obravnavali kot predstavnika nove urbane sociologije, na začetku novega tisočletja ugotavlja, da ta paradigma v kontekstu informacijsko-komunikacijskih tehnologij, stalnih migracij ter raznolikih identitet in kultur postaja zastarela. Urbana sociologija zato potrebuje nova teoretska in metodološka orodja za razumevanje spremenjene urbane realnosti. V *Vzponu omrežne družbe* (Castells, 2010), prvotno objavljenem leta 1996, avtor uvede pojem omrežna družba kot novo obliko družbe, oblikovano konec prejšnjega stoletja. Dimenzije družbene organizacije in družbene prakse so namreč sestavljene iz omrežij, te pa se od starih omrežij razlikujejo po tem, da omogočajo neskončno ekspanzijo in rekonfiguracijo, ki sega čez mestne in nacionalne meje (Castells, 2010, xviii). V tem okviru fizični prostor mesta nadomeščajo digitalna omrežja in informacijski tokovi. Castells uvede pojem prostor tokov, kjer mesta delujejo kot vozlišča globalnih tokov (Castells, 2010, 441–442), s čimer se preoblikujejo v procesna, informacijska mesta, ki jih strukturno določa prav ta prostor tokov (Castells, 2010, 429).

Saskia Sassen (2000; 2006) ugotavlja, da so bile urbane študije v prvi polovici 20. stoletja osrednje v sociologiji, a so pozneje to vlogo izgubile. V urbani sociologiji 21. stoletja prepoznava potencial, da lahko slednja zopet zavzame to posebno pozicijo. Sodobni trendi – kot so globalizacija, razvoj tehnologij, intenzifikacija transnacionalnih in translokalnih dinamik ter okrepitev družbene raznolikosti –, se materializirajo in medsebojno prepletajo ravno v mestu, ki postaja »strateški prostor« za njihovo analizo. Ker mesto ni več zamejena enota, temveč »vozlišče v mreži procesov, ki presegajo meje«, je treba te trende raziskovati lokalno – v mestih, pri čemer namiguje na uporabo metod, ki jih je inspirirala čikaška šola (Sassen, 2000, 146–147). Ključni koncept, ki ga vpelje v sociologijo, je globalno mesto, s katerim izpostavi vpliv globalizacije, zlasti ekonomskega prestrukturiranja, na urbano življenje ter obenem zmanjševanja vpliva nacionalnih držav (Sassen, 2001). Mesta se namreč od 1980-ih naprej, ko jih je spodbudila razširitev globalnih trgov in sprostitev tujih investicij, vse bolj osredotočajo na strategije rasti. V konkurenci z drugimi mesti poskušajo pridobiti prednost, s čimer rušijo dolgotrajne hierarhije, utemeljene na velikosti mest, a obenem ustvarjajo nove neenakosti. Uspešnost mesta je sedaj odvisna od implementacije globalne dinamike in prilagoditve nanjo (Sassen, 2006, 480–483).

Kritična urbana sociologija

Kritična urbana sociologija temelji na novi urbani sociologiji, ki jo nadgrajuje, mestoma pa tudi preseže. Neil Brenner (2009, 198) pravi, da kritično urbano teorijo povezuje prepričanje, da mesta ne nastajajo po transhistoričnih zakonih družbene organizacije – kot je menila čikaška šola – temveč se nenehno (re)konstruirajo glede na zgodovinsko specifična razmerja vednosti in oblasti. Kritična urbana teorija tako analizira urbane ideologije in oblasti, zavrača ideološko posredovane forme urbanih analiz in se osredotoča na iskanje alternativnih, emancipatornih oblik urbanega. Ker kapitalistična urbanizacija deluje kot proces »kreativne destrukcije«, ki neprestano spreminja urbano in načine bivanja, je naloga kritične urbane teorije v nenehnem vzpostavljanju refleksivnega odnosa do teh transformacij in konfliktov – ravno v tem se kaže njen kritični naboj (Brenner, 2009, 204). Ena ključnih Brennerjevih intervencij pa je povezana z njegovim manj urbanim in bolj prostorskim razumevanjem teritorialne organiziranosti sodobne družbe, ki ni

več zasnovana na stalnih in zamejenih enotah, kot npr. na nacionalni državi, temveč na dinamičnih in relacijsko prepletenih konfiguracijah, ki delujejo na več ravneh hkrati (Brenner, 2004). Temu ustrezno zavrne urbano kot statično in univerzalno formo (saj urbano ni inherentna lastnost mesta), kot tip naselja (saj so klasične tipologije izgubile na uporabnosti) in kot zamejeno teritorialno enoto (npr. z mestnimi mejami, saj te prehaja). V razmerah planetarne urbanizacije urbano razume kot proces, ki nenehno preoblikuje in rekonfigurira geografije (Brenner & Schmid, 2015, 165–166), kar predstavlja pomemben refleksivni epistemološki premik v razumevanju urbanega.

Sharon Zukin (2011) se pri preizpraševanju urbane sociologije osredotoča na spremembe, do katerih je prišlo v zadnjih letih v navezavi na urbano. V sklopu tega izpostavi raznolike poti urbanega razvoja, vpliv virtualne realnosti in premik od trenda migracij iz ruralnih v urbane predele h konstantnim migracijam (Zukin, 2011, 6–7). Sodobni prostor je vse prej kot enostaven za razumevanje, saj je v bistveni meri pridobil na kompleksnosti,[2] namreč razširil se je na vse sfere človekovega delovanja, kar vključuje naravo, tehnologijo, virtualne in fizične dimenzije ter tudi simbolne svetove (Zukin, 2011, 14). Poleg tega današnji sociologi in sociologinje delujejo v različnih vlogah (npr. raziskujejo, predavajo, svetujejo, ustvarjajo vsebine v medijih) in pod različnimi cilji, pogosto zavezani mehanizmom financiranja, priznavanja in politične prioritizacije raziskovalnih tem. To lahko vodi v reprodukcijo nekritičnih pogledov – denimo skozi opredeljevanje in naslavljanje problematičnih družbenih skupin (kot so revni, etnične manjšine, delavstvo) v okvirih, ki jih oblikujejo financerji, kar postane podlaga za politične intervencije v vnaprej določena problematična področja (Zukin, 2011, 13). Zukin zato, v duhu Castellsovega zgodnjega dela (1976b), poudarja vztrajanje pri znanstveni doslednosti teorije in opazovanja. Zapiše: »Če je mesto problem, bi ga morali biti sposobni teoretizirati, narediti konkretna opazovanja o njem in povezati naša opazovanja nazaj s teorijo. Opis ni dovolj« (Zukin, 2011, 14).

Preseganje polja

Tretja usmeritev sodobne urbane sociologije presega obstoječe okvire: bodisi skuša polje na novo opredeliti bodisi prehaja na nova polja zunaj urbanega. Zdravko Mlinar (1990, 5–6) trdi, da ima urbana sociologija preozek spoznavni domet ter kot alternativo predlaga prostorsko sociologijo, ki prostor razume kot inherentno dimenzijo družbenega življenja. Tak pristop pomeni pomemben odmik od urbane k prostorski epistemologiji v sociologiji, saj omogoča analizo prostorske organizacije ter sprememb na vseh teritorialnih ravneh hkrati – od lokalne do globalne – in odpira nova teoretska in metodološka izhodišča, ki presegajo tradicionalne zamejitve urbanega.

Martina Löw (2016, 188–190) opredeli prostor kot relacijsko ureditev, ki je procesne narave in v svoje nastajanje vključuje tako živa bitja kot tudi dobrine. Prostor nastaja skozi dva medsebojno povezana procesa, in sicer skozi prostorjenje in sintezo. Prostorjenje obsega prakse umeščanja, razporejanja in postavljanja elementov v prostor, sinteza pa označuje interpretativno dejavnost percepcije, spomina in imaginacije, s katero akterji povežejo elemente v smiselno prostorsko konfiguracijo. S tem postanejo različne prostorske formacije različice istega relacijskega procesa, kar ima pomembne implikacije za urbano, namreč urbanosti ne moremo razumeti kot lastnosti kraja (mesta), saj je kraj hkrati pogoj in rezultat prostorjenja.

Herbert J. Gans (2009, 212) opozarja na pretirano osredotočenost urbane sociologije na velika mesta, ki zanemarja druge tipe območij, kot so predmestja, majhna mesta in ruralna območja. Tipologija teh območij po njegovem ni smiselna, saj se velika in majhna mesta razlikujejo predvsem po velikosti, medtem ko so ruralna območja povezana z agrarno ekonomijo, kar pomeni, da njeni elementi nimajo skupnega imenovalca. Zaradi širokega in raznolikega razumevanja urbanega ter prepletanja struktur prek lokalnih meja je po njegovem raziskovanje težko omejiti na eno skupnost (Gans, 2009, 213), zato predlaga prehod k sociologiji naselbin (Gans, 2009, 214), ki omogoča analizo odnosov znotraj in med različnimi skupinami in institucijami, ne da bi jih bilo treba opredeljevati kot urbane ali ne (Gans, 2009, 215). Tak pristop hkrati odpira možnosti za preučevanje virtualnih naselbin (Gans, 2009, 217).

Cary Wu (2016, 104) pravi, da pristopi, kot je zadnji, lahko pripeljejo do sociologije vsega. V sklopu kritičnega pristopa do nove urbane sociologije, ki je preveč poudarjala strukturne dejavnike in ob tem spregledala vlogo mesta samega (Wu, 2016, 103), predlaga premik od urbane sociologije k sociologiji mesta. Slednja razume mesto kot avtonomno družbeno enoto, ki omogoča analizo razlik in podobnosti med mesti ter razumevanje njihove vloge v družbi – hkrati pa tudi načinov, kako družba ponovno opredeljuje mesto (Wu, 2016, 103–104), kar, tako trdi, omogoča razlikovanje med urbanim

2 Zukin (2011, 8) pravi, da sta družba in prostor danes preveč kompleksna, da bi jima nadeli izraze, kot sta »omrežna družba« (Castells) in »globalno mesto« (Sassen). Čeprav sta politično in ekonomsko privlačna, v znanstvenem kontekstu ostajata preveč pretočna in nedoločena.

in družbenim (česar nova urbana sociologija ni zmogla) (Wu, 2016, 104–105).

Richard E. Ocejo, Ervin B. Kosta in Alexis Mann so prepričani, da se je urbana sociologija v preteklosti preveč osredotočala na velika mesta. Kot pot do njene prenove predlagajo obravnavo urbanega v manjšem obsegu, torej usmeritev k preučevanju manjših mest. Procesi, ki se odvijajo na svetovni ravni, zaznamujejo mesta različnih velikosti. Pomemben korak k preporodu urbane sociologije tako vidijo v usmeritvi pozornosti na raziskovanje posameznih tem znotraj manjših mest, kar lahko še razširi in izostri aktualne koncepte in teorije urbanega (Ocejo et al., 2020).

Sodobna urbana sociologija se, tako kot prvi dve urbani sociologiji, sooča z več epistemološkimi ovirami. Ena od ključnih ovir je razdrobljenost poddiscipline. V zadnjih desetletjih se je urbana sociologija oddaljila od enotnega teoretskega okvira in razvila raznoliko paleto pristopov. Ta razdrobljenost zmanjšuje možnost za celostno razumevanje urbanega in otežuje povezovanje njegovih različnih vidikov v koherenten analitični okvir. Druga ovira so nezadostna teoretska orodja za razumevanje urbanega. Pogoste trditve o tem, da je urbana sociologija izgubila pojasnjevalno moč, kažejo na pomen konceptualne prenove. Namesto zgolj reaktivnega odzivanja na partikularne družbenozgodovinske okoliščine bi bilo treba utrditi temeljne koncepte poddiscipline, in sicer predvsem urbano (natančneje, obravnavati bi bilo treba ne samo to, kaj urbano ni, ampak tudi to, kaj urbano je), kar bi prispevalo k njeni znanstveni doslednosti. Tretja epistemološka ovira je nekritično sprejemanje ideološko obremenjenih raziskovalnih okvirov. Politične usmeritve in način financiranja raziskav pogosto vplivajo na opredelitev raziskovalnih problemov in vodijo k urbanim projektom, ki so prilagojeni političnim ciljem, kar lahko rezultira v nezadostne obravnave, nepoznavanje ali spregled urbanih konfliktov. Četrta ovira je povezana s tretjo, gre za pretirano usmerjenost v aplikativne rešitve. Pod vplivom političnih in ekonomskih interesov so urbane raziskave pogosto osredotočene na operativno reševanje posameznih problemov, pri čemer zanemarjajo konceptualno refleksijo. Mesto tako postane zgolj prizorišče implementacije rešitev, brez poglobljenega razumevanja njegovih dinamičnih struktur. Peta ovira se nanaša na premalo izkoriščeno interdisciplinarnost. Raziskovanje mest pritegne številne discipline – geografijo, arhitekturo, ekonomijo, urbano načrtovanje, politologijo, kriminologijo –, kar ponuja možnost širšega vpogleda, a hkrati otežuje vzpostavljanje koherentnega teoretskega okvira, saj v relaciji vzpostavlja konflikte in boje med različnimi disciplinami za opredelitev vednosti. Vseeno pa usklajevanje različnih perspektiv in sodelovanje med disciplinami predstavlja potencial za razvoj prenovljenega spoznavnega okvira urbanega. Čeprav se je urbana sociologija v zadnjih desetletjih razvijala v več smereh, se zdi, da danes stoji na točki, ko potrebuje novo paradigmo – takšno, ki bo sposobna nasloviti kompleksnost sodobnih mest, preseči partikularne enostranosti urbanega in ponuditi ustrezna teoretska ter metodološka izhodišča za prihodnje raziskave.

ZAKLJUČEK: K PREMOSTITVI OVIR V URBANI TEORIJI

Prispevek je obravnaval razvoj dveh pomembnih urbanih paradigm, ki sta nastali kot odziv na specifične družbenozgodovinske okoliščine, a so ju obenem zaznamovale ključne epistemološke ovire. Prva se je uveljavila v ZDA z zgodnjo urbano sociologijo čikaške šole (Burgess, 1967; McKenzie, 1967a; 1967b; Park, 1915; Wirth, 1938), ki je urbano (tj. urbanost in urbanizacijo) v času povečanega priseljevanja v mesta razumela kot univerzalno formo, utemeljeno na kvantitativnih dejavnikih, in naslonjena na biologijo je zanemarila makro vplive. Nova urbana sociologija, ki se je razvila v Evropi v poznih 60-ih 20. stoletja v času družbenih nemirov in povečanega vlaganja v reševanje urbanih problemov (Castells, 1976a; 1976b; Lefebvre, 2000; 2013; Logan & Molotch, 1987), je zgodnji pristop nadomestila s historičnim materializmom, a kljub kritiki kapitalistične urbanosti ni prišla do zaključka o svojem predmetu, prav tako je marginalizirala vlogo prostora.

Konec 20. stoletja, predvsem pa v 21. stoletju, je za urbano sociologijo v sklopu novih tehnoloških, migracijskih, okoljskih in drugih izzivov, ki so politično izpostavljeni in razreševanje katerih je finančno podprto, značilna fragmentirana znanstvena produkcija, ki jo lahko strnemo v tri usmeritve. Prva usmeritev snuje nova pojmovanja mest, kot so informacijska mesta in globalna mesta (Castells, 2002; 2010; Sassen, 2000; 2001; 2006), druga nadalje razvija novo urbano sociologijo in jo opredeli kot kritično urbano sociologijo (Brenner, 2004; 2009; Zukin, 2011), tretja skupina pa poskuša preseči urbano sociologijo z redefiniranjem obstoječega ali prehodom na nova polja (Gans, 2009; Löw, 2016; Mlinar, 1990; Ocejo et al., 2020; Wu, 2016). Ti pristopi se za zdaj še niso širše uveljavili in jim primanjkuje teoretskih orodij ter fleksibilnosti za obravnavo različnih form urbanega, tako se v preučevanju prilagajajo novim formam, kar je problematično predvsem pri prispevkih, ki že v izhodišču nekritično prevzemajo politične pojme ali pa se podredijo aplikativnim logikam.

Vprašanja, ki zadevajo epistemološke ovire sodobne urbane sociologije, ostajajo nerešena, njihovo preseganje pa bi lahko vodilo v oblikovanje nove

paradigme – kar se v trenutnih razmerah krize zdi potrebno. Če se je Castells (1976b) konec 60-ih let 20. stoletja spraševal, ali sploh obstaja urbana sociologija in kaj je njen predmet, se danes zdi, da ta predmet obravnavajo druge discipline, predvsem računalništvo in inženirstvo (npr. za pametna mesta cf. Winkowska et al., 2019), kjer poteka bogata znanstvena produkcija. V luči te krize in znakov nepremoščenih epistemoloških ovir je ta prispevek – s preučevanjem razvoja vednosti o urbanem in njenega družbenozgodovinskega konteksta – poskušal oblikovati osnovo za prihodnje razvojne premike ter za snovanje novih epistemoloških orodij. Urbana sociologija ima namreč še vedno veliko za ponuditi, zlasti zaradi svoje sposobnosti kritične distance do ideoloških okvirjev, še posebej v času, ko se z urbanim vse bolj ukvarjajo druge discipline (May et al., 2005, 345). Ob tem je treba upoštevati, da je znanstveno polje prostor nenehnih bojev za določanje legitimne vednosti. Paradigme se vzpostavljajo in rušijo skozi razmerja moči tako znotraj discipline kot tudi med disciplinami, ki si prizadevajo določiti, kdo sploh sme pisati o urbanem in kako (Bourdieu, 1991). Ta dinamika tekmovalnosti in prepletanja konceptov dodatno prispeva k problemu področja. V poplavi pojmov, kot so pametno mesto (Eremia et al., 2017), digitalno mesto (Couclelis, 2004), eko mesto (Roseland, 1997), trajnostno mesto (Cohen, 2018) in ožičeno mesto (Dutton et al., 1987), je ključno, da urbana sociologija teh pojmov ne prevzame nekritično kot izhodišče svojih obravnav, saj tako hitro postane predpisujoča – namesto tega je pomembno, da kritično analizira nove urbane vizije (May et al., 2005, 345–347). Preučevanje razvoja epistemologije urbanega pokaže na to, da urbana sociologija potrebuje premik k novim, bolj refleksivnim in celovitim urbanim spoznavnim okvirom. V sklopu tega bi bilo treba ponovno premisliti in artikulirati velika vprašanja, kot je, kaj sploh je urbano (cf. Uršič & Hočevar, 2007) in preizprašati položaj urbane sociologije v širšem znanstvenem polju. Le s preseganjem razdrobljenosti, razreševanja zgolj posameznih ugank, kot bi rekel Kuhn (1998), in pretirane aplikativnosti bo urbana sociologija lahko razvila trdnejše in obenem prožnejše teoretske okvire, ki se bodo uspešno soočali s kompleksnimi razsežnostmi ter prispevali k razumevanju in reševanju izzivov urbanega sveta.

Tabela: Razvoj urbane sociologije in njenih ovir.

	Družbenozgodovinski kontekst	**Fokus**	**Predstavniki in predstavnice**	**Epistemološke ovire**
Zgodnja urbana sociologija	- Prva polovica 20. stoletja - ZDA - Povečano priseljevanje v mesta in naraščajoči problemi v mestih	Čikaška šola in njene osnove v urbani sociologiji, poudarek na družbeni ekologiji in interakcijah	Robert E. Park (1915); Ernest W. Burgess (1967); Roderick McKenzie (1967a; 1967b); Louis Wirth (1938)	- Zanemarjen vpliv družbene strukture - Univerzalnost urbanih procesov - Biološka analogija - Kvantitativni dejavniki pri opredeljevanju urbanega - Zmanjšanje pomena prostora
Nova urbana sociologija	- Od 60-ih do začetka 80-ih let 20. stoletja - Evropa - Naraščajoči družbeni nemiri in povečano državno financiranje za ukvarjanje z družbenimi problemi v mestih	Historični materializem in kritika zgodnje urbane sociologije, obravnava strukturnih vprašanj	Manuel Castells (1976a; 1976b); Henri Lefebvre (2000; 2013); John R. Logan & Harvey L. Molotch (1987)	- Prekomerno osredotočanje na politično ekonomijo - Poskus dviga znanstvenosti brez zaključka - Politizacija prostora - Manko interdisciplinarnosti - Marginalizacija vloge prostora
Sodobne urbane teorije v sociologiji	- Od konca 80-ih 20. stoletja naprej - Svet - Tehnološki, migracijski in drugi izzivi - Mesto v osrčju političnih strategij in predmet financiranja v raziskovanju - Urbano postane predmet zanimanja različnih disciplin	Razdrobljenost področja z različnimi pristopi in dimenzijami urbanega	Tri usmeritve: 1) Nova pojmovanja mest: Manuel Castells (2002; 2010); Saskia Sassen (2000; 2001; 2006); 2) Kritična urbana sociologija: Neil Brenner (2004; 2009); Sharon Zukin (2011); Neil Brenner & Christian Schmid (2015); 3) Preseganje polja: Zdravko Mlinar (1990); Martina Löw (2016); Herbert J. Gans (2009); Cary Wu (2016); Richard E. Ocejo et al. (2020)	- Razdrobljenost poddiscipline - Manko teoretskih orodij za razumevanje urbanega - Nekritično sprejemanje ideoloških pojmov - Prevelika osredotočenost na aplikativne rešitve - Manko izkoriščanja prednosti interdisciplinarnosti

SOCIOLOGICAL OBSTACLES IN THE DEVELOPMENT OF URBAN EPISTEMOLOGY

Barbara ZAGORC
University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenia
University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Sociology,
Aškerčeva cesta 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: barbara.zagorc@fdv.uni-lj.si

SUMMARY

The development of urban epistemology encompasses two influential paradigms: first, the early urban sociology of the Chicago School in the early 20th century in the United States, and later, the new urban sociology in the second half of the century in Europe. This article examines the dominant paradigms linked to the field's development, highlighting key epistemological obstacles shaped by socio-historical conditions that hindered paradigmatic shifts. An analysis of the work of prominent figures shows how new urban sociology addressed many early limitations. An examination of current developments reveals a fragmented field, which can be classified into three strands: one develops new conceptualizations of the city, another further advances the new urban sociology and defines it as critical urban sociology, and a third seeks to transcend the field by redefining the existing field or shifting toward new fields. In view of the ongoing crisis of the subdiscipline, the article proposes a foundation for further development of epistemological tools to study the urban.

Keywords: urban sociology, urban epistemology, Chicago School, new urban sociology, epistemological obstacles

VIRI IN LITERATURA

Bachelard, Gaston (2012): Oblikovanje znanstvenega duha. Prispevek k psihoanalizi objektivnega spoznanja. Ljubljana, Studia Humanitatis.

Bourdieu, Pierre (1991): The Peculiar History of Scientific Reason. Sociological Forum, 6, 1, 3–26.

Bourdieu, Pierre (2003): Sociologija kot politika. Ljubljana, Založba /*cf.

Brenner, Neil (2004): New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood. New York, Oxford University Press.

Brenner, Neil (2009): What Is Critical Urban Theory?. City, 13, 2–3, 198–207.

Brenner, Neil & Christian Schmid (2015): Towards a New Epistemology of the Urban?. City, 19, 2–3, 151–182.

Bulmer, Martin (1984): The Chicago School of Sociology. Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research. Chicago, London, University of Chicago Press.

Burgess, Ernest W. (1967): The Growth of the City: An Introduction to a Research Project. V: Park, Robert E. & Ernest W. Burgess (ur.): The City. Chicago, London, University of Chicago Press, 47–62.

Castells, Manuel (1976a): Is There an Urban Sociology?. V: Pickvance, Christopher G. (ur.): Urban Sociology: Critical Essays. London, Tavistock Publications, 33–59.

Castells, Manuel (1976b): Theory and Ideology in Urban Sociology. V: Pickvance, Christopher G. (ur.): Urban Sociology: Critical Essays. London, Tavistock Publications, 60–84.

Castells, Manuel (2002): Urban Sociology in the Twenty-First Century. Cidades, Comunidades e Territorios, 5, 9–19.

Castells, Manuel (2010): The Rise of the Network Society. Malden, Wiley-Blackwell.

Cohen, Steven (2018): The Sustainable City. New York, Columbia University Press.

Couclelis, Helen (2004): The Construction of the Digital City. Environment and Planning B: Planning and Design, 31, 1, 5–19.

Durkheim, Emile (2013): The Division of Labour in Society. Basingstoke, Palgrave Macmillan.

Dutton, William H., Blumler, Jay G. & Kenneth L. Kraemer (1987): Wired Cities: Shaping the Future of Communications. Boston, G. K. Hall.

Engels, Friedrich (1969): Položaj delavskega razreda v Angliji: po lastnem opazovanju in avtentičnih virih. V: Marx, Karl & Friedrich Engels (ur.): Izbrana dela v petih zvezkih. I. zvezek. Ljubljana, Cankarjeva založba, 535–890.

Eremia, Mircea, Toma, Lucian & Mihai Sanduleac (2017): The Smart City Concept in the 21st Century. Procedia Engineering, 181, 12–19.

Evropska komisija (2016): Urban Agenda for the EU. Pact of Amsterdam. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf (zadnji dostop: 2025-06-05).

Flanagan, William G. (1993): Contemporary Urban Sociology. Cambridge, Cambridge University Press.

Gans, Herbert J. (2009): Some Problems of and Futures for Urban Sociology: Toward a Sociology of Settlements. City & Community, 8, 3, 211–219.

Gottdiener, Mark & Joe Feagin (1988): The Paradigm Shift in Urban Sociology. Urban Affairs Quarterly, 24, 2, 163–187.

Gottdiener, Mark & Ray Hutchinson (2011): The New Urban Sociology. Boulder, Westview Press.

Hall, Peter (2014): Cities of Tomorrow. An Intellectual History of Urban Planning and Design Since 1880. Chichester, Wiley Blackwell.

Hillier, Bill (2008): Space and Spatiality: What the Built Environment Needs from Social Theory. Building Research & Information, 36, 3, 216–230.

Kuhn, Thomas (1998): Struktura znanstvenih revolucij. Ljubljana, Krtina.

Lefebvre, Henri (2000): Writings on Cities. New York, Wiley-Blackwell.

Lefebvre, Henri (2013): Produkcija prostora. Ljubljana, Studia Humanitatis.

Logan, John R. & Harvey Molotch (1987): Urban Fortunes: The Political Economy of Place. Berkeley, University of California Press.

Löw, Martina (2016): The Sociology of Space. Materiality, Social Structures, and Action. New York, Palgrave Macmillan.

Marcuse, Peter (2009): From Critical Urban Theory to the Right to the City. City, 13, 2–3, 185–197.

May, Tim, Perry, Beth, Le Gales, Patrick, Sassen, Saskia & Mike Savage (2005): The Future of Urban Sociology. Sociology (Oxford), 39, 2, 343–370.

McKenzie, Roderick D. (1967a): The Ecological Approach to the Study of the Human Community. V: Park, Robert E. & Ernest W. Burgess (ur.): The City. Chicago, London, University of Chicago Press, 63–79.

McKenzie, Roderick D. (1967b): The Metropolitan Community. New York, Russell & Russell.

Mlinar, Zdravko (1990): Prostor in sociologija. Družboslovne razprave, 7, 10, 3–12.

Ocejo, Richard E., Kosta, Ervin B. & Alexis Mann (2020): Centering Small Cities for Urban Sociology in the 21st Century. City & Community, 19, 1, 3–15.

Park, Robert E. (1915): The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the City Environment. American Journal of Sociology, 20, 5, 577–612.

Park, Robert E. & Ernest W. Burgess (1967): The City. Chicago, University of Chicago Press.

Pickvance, Christopher G. (1976): Introduction. Historical Materialist Approaches to Urban Sociology. V: Pickvance, Christopher G. (ur.): Urban Sociology: Critical Essays. London, Tavistock Publications, 1–32.

Roseland, Mark (1997): Dimensions of the Eco-city. Cities, 14, 4, 197–202.

Sassen, Saskia (2000): New Frontiers Facing Urban Sociology at the Millennium. British Journal of Sociology, 51, 1, 143–159.

Sassen, Saskia (2001): The Global City: New York, London, Tokio. Princeton, Princeton University Press.

Sassen, Saskia (2006): Urban Sociology in the 21st Century. V: Bryant, Cliftin D. & Dennis L. Peck (ur.): 21st Century Sociology: A Reference Handbook. Thousand Oaks, SAGE Publications, 476–486.

Simmel, Georg (2000): Izbrani spisi o kulturi. Ljubljana, Studia Humanitatis.

Taylor, Nigel (1998): Urban Planning Theory Since 1945. London, SAGE Publications.

Tönnies, Ferdinand (1999): Skupnost in družba: temeljni pojmi čiste sociologije. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Uršič, Matjaž & Marjan Hočevar (2007): Protiurbanost kot način življenja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Walton, John (1993): Urban Sociology: The Contribution and Limits of Political Economy. Annual Review of Sociology, 19, 1, 301–320.

Winkowska, Justyna, Szpilko, Danuta & Sonja Pejić (2019): Smart City Concept in the Light of the Literature Review. Engineering Management in Production and Services, 11, 2, 70–86.

Wirth, Louis (1938): Urbanism as the Way of Life. American Journal of Sociology, 44, 1, 1–24.

Wu, Cary (2016): Moving from Urban Sociology to the Sociology of the City. The American Sociologist, 47, 1, 102–114.

Združeni narodi (2015): Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement (zadnji dostop: 2025-06-05).

Zukin, Sharon (1980): A Decade of the New Urban Sociology. Theory and Society, 9, 4, 575–601.

Zukin, Sharon (2011): Is There An Urban Sociology? Questions on a Field and a Vision. Sociologica, 3, 1–18.